

BESLUT

2018-12-21

Dnr: 18/02773

SAKEN

Sommar i P1, 2018-08-18, program med Sara Danius; fråga om opartiskhet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kravet på opartiskhet.

PROGRAMMET

Programmet var ett avsnitt i *Sommar i P1* där den före detta ständiga sekreteraren i Svenska Akademien var värd. Sommarpratet handlade om Svenska Akademiens kris som började med tidningen Dagens Nyheters reportage om att den så kallade kulturprofilen anklagades för att ha förgripit sig på 18 kvinnor. Kulturprofilen var gift med en ledamot i Svenska Akademien och drev en kulturklubb i Stockholm med sin hustru. Under programmet sa programvärden bland annat följande.

Jag hade haft mitt ämbete i drygt två år och lärt mig grunderna. Från den ena dagen till den andra hade en överraskande uppgift parkerats på mitt bord. Att sanera efter mina företrädares misstag. [A], [B] och [C]. [A], skulle det visa sig hade mottagit ett brev drygt 20 år tidigare från en kvinna [personnamn] som sagt sig blivit utsatt för sexuella övergrepp av kulturprofilen. [A] hade inte betraktat det som viktigt som han sa och hade lagt brevet åt sidan. [B] å sin sida var gammal vän med kulturprofilen och hade varit med om att ombesörja att Forum, handelsbolaget som kulturprofilen äger tillsammans med sin hustru, skulle få ett stående bidrag från Svenska Akademien. Jag ställde mig upp och talade. Jag riktade mig till de tre männen på andra sidan sammanträdesbordet och uppmanade dem att rannsaka sig själva. De hade alla varit ständiga sekreterare. [A] i tretton år, [B] i tio och [C] i sex. Jag påminde om alla de kvinnor som menade sig ha blivit utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp av kulturprofilen. Jag påminde om Svenska Akademiens goda namn. Jag påminde om Nobels goda namn. Jag påminde om att reformeringsarbetet var en sak för hela Akademien, inte bara för mig. Mina tre företrädare tittade ner i bordet. De sa ingenting, de gjorde heller ingenting.

Sara Danius talade därefter om bland annat begreppen jäv och vänskaps-korruption. Hon sa bland annat att hon blev förvånad över hur Svenska Akademien ibland hade behandlat jäv med visst lättsinne. Därefter sa hon följande.

Den 25 januari 2018 inleddes Svenska Akademiens vårtermin. Det var dags för sammankomst. [B] kom dit med ett ärende. Han hade gjort en helomvändning. Han krävde plötsligt att advokatutredningen skulle läggas ner. Makuleras med omedelbar verkan. Följande torsdag läste han upp ett yttrande vid sammankomsten som han uppenbarligen hade skrivit i affekt. Det bestod av sex tätskrivna A4 och var till stor del ett angrepp på ständiga sekreteraren. Handlingen är belagd med sekretess och jag kan inte gå in på innehållet. Allt jag kan säga är att jag lyssnade och sen la yttrandet till handlingarna, Vad hade inträffat i herr [B:s] liv under juluppehållet? Jag frågar mig det än i dag. Advokaternas arbete fortsatte hur som helst som planerat. Utredningen blev klar en dryg månad senare och presenterades för alla ledamöter i firmans lokaler i Gamla stan. [---]. De flesta betraktade utredningen som starkt upprörande. Nu gällde det inte längre sexuella övergrepp, vilket var upprörande nog, utan ekonomi. Ekonomin i det handelsbolag som kulturprofilen drev tillsammans med [D]. Det visade sig nämligen tidigt under utredningsarbetet att [D] ägde hälften av handelsbolaget. Denna information hade hon inte delgivit Svenska Akademien. I praktiken betydde det att Akademien delade ut pengar till en av sina egna ledamöter, vilket står i strid med Akademiens regler. Inte nog med det. Det visade sig också att Forum sedan många år, och som enda organisation, hade haft ett stort stående bidrag från Svenska Akademien. Ett stående bidrag, det vill säga bidrag utbetalades årligen utan någon prövning. Ingen annan organisation hanterades på det viset såvitt jag vet. Bara Forum. Beslutet fattades under [B:s] tid som ständig sekreterare.

Sara Danius sa därefter följande.

Svenska Akademien var enig när det gällde kulturprofilen. Men när uppmärksamheten riktades mot [D] uppstod friktion. Advokatutredningen hade kommit fram till att handelsbolaget Forum, som makarna alltså äger gemensamt, kunde misstänkas för att inte ha skötts enligt alla regler. Det handlade om bokföring, skatter och utskänkningstillstånd. Som om inte det räckte fanns mer bekymmer. Jag tänker på Akademiens stadgar. Alla ledamöter är skyldiga att följa dem. Enligt utredningen fanns skäl att misstänka att brott hade begåtts mot sekretessreglerna. I åtminstone sju fall menar sig advokaterna kunna visa med hjälp av vittnen att [D] kunde misstänkas ha läckt namnet på den blivande Nobelpristagaren till sin make. Varpå namnet skulle ha spridits vidare. Men inte heller det räckte. Det fanns anledning att misstänka brott mot den sekretess som ska omgärda arbetet med att välja in ledamöter.

Sara Danius sa därpå att kulturprofilen hade kontaktat henne år 2013 och bett om hennes meritförteckning så att D skulle kunna läsa den. Tre veckor efter det hade C kontaktat henne och frågat om hon ville bli ledamot i Svenska Akademien. Senare sa Sara Danius följande.

Som ledamöter av Akademien redan har berättat för medierna hölls en omröstning om [D] torsdagen den 28 mars. Det var dags för Akademien att rösta om huruvida hon skulle uteslutas. De ledamöter som menade att hon skulle behålla sin stol visade sig dock vara i klar majoritet. Följande torsdag, den 5 april, vidtog ytterligare en omröstning. Nu gällde frågan huruvida Akademien skulle inskränka [D:s] insyn i Nobelprisarbetet och i invalsårenden. Men också denna omröstning utföll till hennes fördel. Hon skulle sitta kvar som ledamot av Akademien trots advokatutredningens

mening om misstankar om kulturklubbens ekonomiska oegentligheter och trots misstankar om stadgebrott. Den ena sidan menade att det var en rättsosäker situation. Den andra sidan menade att det är Akademiens skyldighet att skydda sitt anseende och att personliga hänsyn måste sättas åt sidan. [D] skulle alltså sitta kvar som om ingenting hade hänt. Saknade Gustav III:s stadgar betydelse? I paragraf 19 heter det "Beträdes ledamöt med något som emot heder och ära går, varde han för alltid utesluten". Den kvällen stängdes fönstret mot omvärlden och persiennerna drogs ner. Svenska Akademien hade i praktiken demonstrerat att den ansåg sig ha rätten att sätta sig över stiftarens intentioner. Det var nu [E], [F] och [C] bestämde sig för att lämna Svenska Akademien. Från och med nu fanns ett nytt budskap till alla ledamöter. Håpnadsväckande i sin absurditet. Det är i sin ordning att vara misstänkt för att ha brutit mot Svenska Akademiens kärnparagrafer, man kan ändå ha kvar sin stol, man kan ha kvar sina uppdrag, ingenting kommer ändå att hända. Det blir inga påföljder, inga sanktioner. Världen hade vänts upp och ner. Med ens befann sig Svenska Akademien i en regellös tillvaro i de intellektuella hövdingarnas eget vilda västern.

Sara Danius sa därefter följande.

I sista minuten bad ordföranden [G] att jag skulle lägga till en punkt till dagordningen, frågan om förtroendet för ständiga sekreteraren. Ett spel hade pågått bakom min rygg. Nu skulle jag avsättas. Majoriteten av de kvarvarande ledamöterna saknade förtroende för mig hette det. Det var uppenbart att situationen var noga förberedd med turordning och inrepeterade repliker. Mitt i det här debaclet var det också någon som frågade om det inte snart var dags att gå till Gyllene Freden. Exakt varför jag skulle tvingas gå begrep jag inte riktigt. Jag fick höra svävande förklaringar som att jag hade varit egenmäktig som det hette. Och att jag hastat fram beslut. I min värld lät det som jag anklagades för att ha skött mitt jobb. Jag hade uppfattat att mitt uppdrag var att varsamt modernisera Akademien och jag var på god väg. Nu kunde man tydligt urskilja krocken mellan det moderna och det bakåtsträvande. Så varför tvingades jag bort? I själva verket rörde det sig om en cynisk transaktion eller som en av ledamöterna uttryckte det "en koordinerad åtgärd". Man kan också vara mer direkt och säga kohandel. Efter att länge ha suttit tyst i kulisserna hade [D] för första gången börjat lyssna på ordföranden. [G] hade nämligen föreslagit att hon kanske trots allt skulle kunna tänka sig att tillfälligt träda tillbaka från sina uppdrag i Akademien om jag skulle tvingas lämna min befattning som ständig sekreterare. Hon skulle inte lämna sin stol, bara sitt arbete under en tid. Så presenterades också lösningen under mötet. Som en kvittning. Den ena sidan skulle offra en dam, alltså skulle den andra också göra det. Det var en, ska vi säga, en intressant ekvation. Sak samma att den ena hade gjort sig skyldig till misstankar om stadgebrott och ekonomiska tveksamheter medan den andre framhöll det självklara att Svenska Akademien borde överlämna advokatutredningen till rättsvårdande myndigheter. Och så det uppenbara att Akademiens internationella renommé stod på spel och därmed också anseendet för Nobelpriset i litteratur. Till råga på allt menade [G] att Akademiens höge beskyddare, Hans Majestät Konungen, var av den åsikten att jag borde skiljas från min befattning. De hade nyligen haft ett möte. Det inskräpte [G] flera gånger. Påståendet förvånade mig. Jag hade suttit som ständig sekreterare i två och ett halvt år. Jag var den första kvinnliga ledamöten i Svenska Akademiens historia att bekläda detta ämbete och ingen ständig sekreterare hade tvingats lämna sin befattning innan jag blev uppmanad att göra det. Det är väl sånt man kallar ödets ironi. Glassplittret kunde jag hur som helst höra tydligt. Jag hade stött i glastaket. Det där berömda glastaket. Jag hade bara inte sett det. Själva definitionen på glastaket är att man inte ser det. Man bara hör när man stöter i det. Jag reste mig när diskussionen var till ända och tackade för åren i Akademien och påtalade att någon annan fick skriva dagens protokoll. Förslagsvis ordföranden. [---]. [H] satt kvar vid sammanträdesbordet. "Ni får inte tvinga bort Sara Danius" sa hon. "Jag tror inte ni förstår vidden av vad ni gör. Krisen kommer förvandlas till katastrof".

Därefter spelades en ljudupptagning upp från ett nyhetsinslag där Sara Danius blev intervjuad precis efter Svenska Akademiens omröstning om hennes avsättning. Sedan sa Sara Danius följande.

Nästa dag, fredagen den 13 april, gick Hovet ut med en dementi. Att kungen skulle ha medverkat till att jag skulle sluta förnekades bestämt. [G] kallades till ett extramöte med Hans Majestät Konungen och sen la sig tystnaden över den frågan. Men munkavlarna hade börjat skava. Som en bekant uttryckte det "När en organisation befinner sig i kris är sekretessen det första som ryker". Sällan har så många blivit så talträngda på så kort tid. [G], [A], [I], [B] med flera. Orden hade börjat rinna till trots att det enligt reglerna bara är ständiga sekreteraren som ska uttala sig. Det talades i medierna om voteringar och vilka som hade röstat på vad trots att det är belagt med sekretess. Till slut var hela Akademien kartlagd. För att ta bara ett exempel. Eller som när [B] publicerade en helsida i tidningen Expressen. Det var den 10 april om jag inte minns fel. Två dagar innan jag avsattes. Sara Danius slog han fast var den av, citat, "alla sekreterare sedan 1786 som hade lyckats sämst med sin uppgift", slutcitat. Kort sagt Danius var sämst. Vad ska man säga om det. Det kommer inte an på tidigare ständiga sekreterare att säga något om vem som varit sämst eller bäst. Svårare än så är det inte. Det finns bara en domare och det är historien själv. En sak kan vi vara säkra på. Historien kommer inte vara nådig vad dagens Svenska Akademien beträffar. I synnerhet inte när det gäller herr [B] i den mån han över huvudtaget kommer att bli ihågkommen.

Avslutningsvis sa Sara Danius följande.

När jag valdes in i Svenska Akademien var jag den nionde kvinnan att väljas in på 227 år. Jag fick äran att sitta på den stol som en gång var Selma Lagerlöfs och jag känner mig fortfarande stolt över det. Numera är jag passiv ledamot av Akademien, liksom [F] och [C]. Alla vi tre kan dock tänka oss att hjälpa till med en räddningsoperation så Svenska Akademien så småningom kommer på fötter. I dag är jag också stolt över något annat. Jag är stolt över att mitt handlade som Svenska Akademiens ständiga sekreterare bidrog till att en rad kvinnor fattade mod och vågade anmäla. Och det kära lyssnare är ingen liten sak.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anför sammanfattningsvis att det pågick en infekterad konflikt i Svenska Akademien och att konflikten har engagerat många, väckt starka känslor och fått en omfattande mediebevakning. Konflikten bestod av två sidor där Sara Danius stod på ena sidan. I programmet fick Sara Danius i en och en halv timme oemotsagd föra fram sin version av konflikten. Hon riktade också kritik mot flera andra akademiledamöter, framförallt B. Programmet var därför ensidigt och utpekade akademiledamöter borde ha fått möjlighet att bemöta eller kommentera kritiken.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio (SR) anser att programmet överensstämmer med kravet på opartiskhet och anför i huvudsak följande.

SR har sänt programserien *Sommar* sedan år 1959. Programmet bygger på att personer med olika bakgrund, karriärer och livserfarenheter bjuds in för att skapa sina egna program. När redaktionen varje år väljer ut vilka som ska vara de 58 sommarvärdarna försöker man åstadkomma en så stor variation som möjligt. Dessa ska spegla och representera dagens samhälle, det vill säga Sverige som det ser ut i dag. Många av sommarvärdarna är aktuella och har befunnit sig i händelsernas centrum när de får frågan om värdskapet.

Händelserna inom Svenska Akademien har under det senaste året rönt mycket stor uppmärksamhet såväl i Sverige som internationellt. Nyhetsmässigt har turerna inom Svenska Akademien bevakats intensivt sedan hösten 2017 och de pågår ännu. Den 12 april 2018 avgick Sara Danius som ständigt sekreterare efter knappt tre år. Hon stannade dock kvar som ledamot i Svenska Akademien.

Sara Danius berättade i sitt sommarprogram om hur hon, som ytterst ansvarig för arbetet i Svenska Akademien, upplevde det som hände när en av de viktigaste och äldsta kulturinstitutionerna skakades i sina grundvalar. Ett skeende som såväl media som lyssnare tidigare i huvudsak kunnat följa utifrån. I programmet gavs nya perspektiv på det redan kända yttre händelseförloppet. SR anser att det fanns ett stort allmänintresse och att det därmed var publicistiskt motiverat att låta Sara Danius ge sin version utifrån den unika inblick hon hade just då.

Det är sommarvärden själv som skriver manus och denna har stor frihet när det gäller programmets innehåll och utformning. På så sätt får redaktionen fram de starka berättelserna som gör *Sommar i P1* så uppskattat. Programmet är ett av SR:s absolut mest populära program där sommarpratarnas yttrandefrihet är avgörande. Det är det kontrakt *Sommar i P1* har med sina lyssnare. Lyssnarna är väl medvetna om sommarvärdens självständighet och vida yttrandefrihet. SR lägger stor vikt vid att se till att regelverket efterföljs och att alla ämnen behandlas så allsidigt som möjligt givet formatet. *Sommar i P1* är ett speciellt programformat vilket granskningsnämnden också konstaterat tidigare. Sommarvärdarna är enligt praxis att betrakta som så kallade tillfälligt medverkande. Det var tydligt i programmet att Sara Danius gav uttryck för sin personliga uppfattning, något som alltså är helt i enlighet med den praxis som finns.

Anmälarnas kritik gäller i huvudsak bristen på bemötande av de parter som kritiserades. SR vill framhålla att flera av ledamöterna i Svenska Akademien i andra offentliga sammanhang har gett sina versioner av förloppet, däribland i SR:s program. Bland annat ingick då angrepp på Sara Danius arbete som ständigt sekreterare. Sommarvärdens erfarenheter och perspektiv hade vid sändningstillfället inte hörts alls.

SR var medvetet om att det fanns en risk att berättelsen kunde bli ensidig. Det var dock inte ett alternativ att välja bort Sara Danius egen beskrivning av händelserna. Att inte låta henne berätta sin historia för första gången hade varit publicistiskt oförsvarbart. Sommarvärden fick genomgående kortfattat redogöra för de utpekade parternas uppfattning i olika frågor i programmet. Programformatet ger inte utrymme att göra på något annat sätt.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet).

Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Vid sin prövning kan nämnden ta hänsyn till ett annat program eller inslag, förutsatt att en sådan balansering framstår som naturlig för lyssnarna. Det kan till exempel röra sig om inslag i den löpande nyhetsförmedlingen eller i en programserie. Det kan också vara ett program som programföretaget hänvisar till i samband med sändningen. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Den tillfälligt medverkande programvärden Sara Danius gav uttryck för sin personliga uppfattning om en konflikt inom Svenska Akademien som även var föremål för en omfattande allmän debatt och medial exponering. Programvärden använde i stort sett hela programtiden till att kommentera och ge sin bild av de aktuella stridigheterna. Hennes kommentarer innehöll även kritik mot namngivna personer inom Svenska Akademien. Granskningsnämnden anser att det av programmet framgick att denna kritik bland annat utgjorde ett bemötande av kritik som tidigare riktats mot henne själv. Av SR:s yttrande framgår vidare att Sara Danius perspektiv vid tidpunkten för sändningen av *Sommar i P1* inte tidigare hade hörts. Mot denna bakgrund anser nämnden att den kritik som Sara

Danius förde fram inte krävde ett bemötande i sin tur av de utpekade personerna och att programmet inte strider mot kravet på opartiskhet. I den bedömningen har nämnden vägt in den särskilda programformen i *Sommar i P1*, som får antas vara väl känd för lyssnarna och där det framförs personliga uppfattningar.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Staffan Dopping, Malin Bergström, Bo-Erik Gyberg och Gunnar Springfeldt efter föredragning av Johannes Wik.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Johannes Wik

Originalhandling med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.